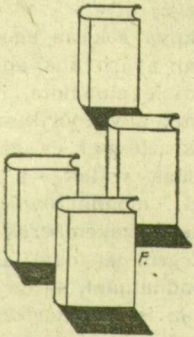

Mióta beszélünk magyarul?

anyanyelv

Nyelvünk első írásos emlékei, amelyek nem sokkal a honfoglalás utáni időkben keletkeztek, ma már csaknem ezerévesek. A magyar nyelv azonban már jóval korábban is létezett: honfoglaló őseink már több évszázada beszéltek nyelvünket, még ha arról, az úgynevezett ósmagyar nyelvről nem is maradtak fenn írásos bizonyítékok. Mikor jött létre te-

hát anyanyelvünk, mióta beszélünk magyarul?

Erre a kérdésre nyelvünk rokonságának ismeretében is csak hozzávetőleges választ tudnak adni. A magyarok ősei ezelőtt mintegy hatezer évvel a mai finnekkel, észtekkel és más rokon népekkel együtt egy közös Urál-hegység vidéki óshazában éltek, és kezdetben még közös nyelvet beszéltek. Ebből a közös ősnyelvből a halász-vadász ősnépesség nemzetiségeinek széttelepedése, egymástól való elszakadása következtében fokozatosan önálló, egymással többé-kevésbé rokon nyelvek keletkeztek. Az uráli népesség előbb két fő ágra, származásuk szerint finnugorokra szakadt. A magyarok ősei a finnugor csoporttal együtt maradtak még kb. kétezer évig a finnekkel közös nyelven beszéltek. Mintegy négyezer éve ez a népcsoport ismét ketté oszlott. A finnek, észtek és más rokon népcsoportok a finn-permi ágba kerültek, a magyarság két legközelebbi nyelvrokonunkkal, a ma Nyugat-Szibériában, az Ob folyó mentén élő mansikkal és chantikokkal az ugor csoportban maradt. A közös ugor ősnyelvet még mintegy ezerötven évvel ezelőtt beszélték. Az időszámítás előtti V. század táján, tehát közel kétezerötven évvel ezelőtt azonban őseink utolsó rokonait is végleg elhagyták. Ettől az időtől kezdve a halász-vadász népből fokozatosan lovas, nomád állattenyésztő néppé váló magyarság nyelve a gazdasági változások, idegen népekkel való érintkezések, keveredések stb. következtében olyan változásokon ment át, amelyek az elhagyott rokonok nyelvében nem játszódtak le. Nyelvünk ezáltal önálló magyar nyelvvé vált: *hozzávetőlegesen tehát lassan kétezerötven évvel ezelőtt magyarul.*

JANURIK TAMÁS

Tűz a könyvek ellen

Az eszmék leghatásosabb terjesztője a könyv. A diktátorok, az uralkodó osztályok ezt jól tudják, és mindig is tudták. A társadalmi rendet támadó könyveket igyekeztek hazaárulónak, erkölcsellenesnek, eretneknek, felforgatóknak, veszedelmesnek bélyegezni, és ezzel az ürüggyel megakadályozni a terjesztést.

Az önkényuralom már Gutenberg előtt is így próbált védekezni a haladó eszmék ellen. Caligula római császár például eltiltotta Homérosz Odüsszeiájának, minden későbbi eposz mintaképének az olvasását, mert a sorából kisugárzó szabadságszemet egyeduralmára veszélyesnek tartotta.

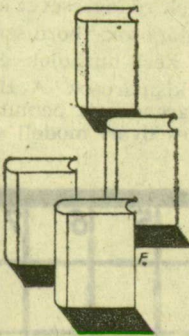
A tilalmak igazi „virágkora” azonban a könyvnyomtatás felta-

lálása után kezdődött. A nagy írók, haladó eszmék hirdetői, az elismert klasszikusok közt alig találunk olyat — Giordano Bruno, Beaumarchais, Swift, Voltaire, Heine, Marx, Engels, Lenin —, akinek valamelyik művét legalább egy országban ne tiltották volna be. De az már nehezen magyarázható, hogy miért nem engedte kinyomtatni a spanyol inkvizíció 1720-ban Defoe Robinsonját, vagy a dán protestáns cenzúra 1776-ban Goethe művét, Az ifjú Werther szenvedéseit. 1788-tól 1820-ig angol színpadon nem volt szabad előadni Shakespeare Lear királyát. 1835-ben I. Miklós cár Andersen meséinek olvasását tiltotta be, s ez a rendelet 1849-ig maradt érvényben. A példákat még soká folytathatnánk.

Az idő múltával egyre több könyv került a cenzúralistára, s ezek jegyzékét nyomtatásban is kiadták. A legismertebb a pápai udvar által kiadott Index librorum prohibitorum. Ezt 1559-ben állították össze, és miután a tridentin zsinat felülvizsgálta, 1564-ben adták ki először. A mai napig számtalan újabb és bővített kiadását ismerjük. A benne felsorolt műveket a katolikusoknak egyházi kiközösítés terhe alatt tilos volt olvasni. A pápai indexben különösen sok a francia irodalmi alkotás. Megtalálhatjuk benne Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot, Stendhal, Balzac, Hugo Victor, Flaubert, a fiatalabb Dumas, Zola, Anatole France, Maeterlinck, Sartre és mások munkáit, nem egy esetben az említett írók összes művét.

Arra, hogy hazánkat ne „fertőzzék meg” káros könyvekkel, évszázadokon át a bécsi udvar vigyázott. A cenzúrahivatalban eleinte kéziratos jegyzékek sorolták fel a tilalmas olvasmányokat, később nyomtatásban is kiadták, először 1754-ben Catalogus librorum rejeutorum per consensum censuare címmel. Ettől kezdve négyévenként új kiadások jelentek meg, a közbeeső esztendőkből pedig pótlások. Szerepeltek ebben a jegyzékben többek között a francia enciklopédisták, La Fontaine, Swift, Holberg, Ovidius, Macchiavelli, Lessing könyvei, és meglepő módon Kempi Tamásnak keresztény életbölcsestét hirdető műve, a Pázmány Péter által magyarra fordított Krisztus követése is.

A könyvtilalmak terén átmeneti enyhülés következett a feudalizmus megszűnése után. A fiatal, sok tekintetben haladó kapitalizmus erőteljes fejlődését eleinte

nem fenyegette veszély, s ezért nem lépett fel élesen a „felforgató” eszmék ellen. De már 1878-ban a német birodalmi gyűlés törvényt hozott a szocialdemokrácia ellen, s ennek alapján 1886-ig 156 folyóirat, 801 könyv és röpirat terjesztését tiltották be.

Hazánkban ilyen lista nem jelent meg, de a kormánypart így is módot talált az eszmék elleni védekezésre. Többnyire a kiadó-vállalatok vezetőire gyakoroltak nyomást. Jellemző, hogy legnagyobb lírikusunknak, Petőfinék gyűjteményes kötetei egy évszázadon át csonkán jelentek meg, kihagyták belőle a királyellenes verseket.

A felháborító és nevetséges példák közt említsük meg Spanyolországot. 1939-ben Franco a közönyvtárakból eltávolította Ibsennek, Goethe-nak és más, hozzájuk hasonlóan „elfajzott” írónak összes művét. De valamennyi könyvellenes intézkedésen túlszár az a rendelet, amelyet a náci Németország adott ki 1933-ban, és amely a tartalomra való tekintet nélkül ítélte megsemmisítésre mindazt a nyomtatványt, amely a zsidószármazású, vagy a haladó szellemű, a náciizmussal szembenálló írók munkáit tartalmazza. Az utcákon vészes fényű máglyák lobogtak fel, lángjukat Heine, Freud, Brecht, a két Mann, Hemmingway írásai táplálták...

VÉRTESY MIKLÓS

A Kincskereső első esztendeje

Az idő nem vár. Mintha most olvastuk volna az új magyar ifjúsági irodalmi folyóirat, a Kincskereső beköszöntő sorait, a napokban pedig már boldog vakációt kívánva elbúcsúztak a szerkesztők ifjú olvasóiktól. Ami az üdvözlő és a búcsúzó között van, az érték az időben: a folyóirat „első évfolyama”, kilenc száma. Itt az alkalom, hogy a gyerekújság megméressen, pillanatfelvétel készüljön, milyen is a nagy hagyományokat folytató, mégis új, járhatlan utakon indult Kincskereső.

Mert a Móra Ferenc-örökség segíthetett a névadásban, értékei inspirálhattak a legáltalánosabb célok helyes meghatározására, de ez a mi világunk annyira más, a mostani gyerekolvasók annyira különböznek a régiektől, és olyan hosszú ideig nélkülözött az irodalmi élet és az olvasótábor az ifjúsági irodalmi folyóiratot, hogy az indulás valóban csak a nulláról történhetett. Ez magyarázza mindazok roppant felelősségét is, szándékuk és erőfeszítéseik szokatlan nagyságát is, akik az első lépésekért fáradoztak. És a siker — amely immár elvitathatatlan — ezért kíván feltétlen elismerést, az eredmény messzehangzó köszönetet.

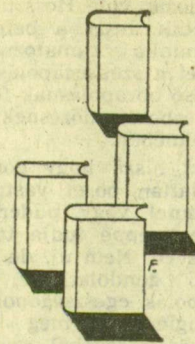
I.

A folyóirat tavaly októberben megjelent első száma persze nem volt teljesen előzmények nélkül való, hiszen a szegedi tanárképző főiskolán már két és fél évvel korábban kísérlet kezdődött. Az intézmény lapja is a Kincskereső címet viselte, életrehívója, gondozója Hegedűs András volt, az új lap nemrég elhunyt főszerkesztője. Ennek, a harminchónapos kísérletnek minden eredményét és tapasztalatát felhasználták az új célok megállapításakor, a szerkesztési elvek és a gyakorlat kialakításakor. A nagy tanító, Comenius szavaival indult az első szám: „A jó könyv, mondom, ha valóban jó és bölcsen van megírva, valóban a tehetség kőszőrüköve, az ítéloképesség rászája, a szem kenőcs, a bölcsesség tölcse, a szem kenőcs, a bölcsesség tölcse, a szem kenőcs, a bölcsesség tölcse.” Azaz: a Kincskereső legfőbb célja, hogy olvasni tanítson, olvasásra készítsen, igényt ébresztessen — valódi irodalommal, érté-

kes, igényes művekkel, a művészettel.

2.

Hogyan töltötte be e legfontosabb hivatását eddig? Első pillantásra is árulkodik a cél-meghatározta szerkesztési gyakorlat: kétségtelenül a szépirodalom kapta a legtöbb helyet — terjedelmét, valamennyi eddig megjelent számban. A vers és a próza. Az

előbbit — a célokhoz és a várakozásokhoz megfelelően — valóban a régi és a mai „termés” javából válogatott művek képviselik. Az igazi érték egyformán szól a gyerekekhez is, felnőthöz is. A Kincskereső számai között szinte egyet sem találni, amelyben ne lenne legalább néhány ilyen vers. A helyes ítéleteket nem a szerzők neve alapján hozzák, ezáltal — a nevek rangjának és a versek értékeinek szerencsés összecsengése miatt — mégsem érdektelen néhányat sorolni: *Illyés Gyula, Weöres Sándor, Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Kiss Benedek, Veress Miklós, Kormos István, Benjámin László.* Körültekintésre, következetességre, szerkesztői alaposra utal, hogy a versek közlésével egyidőben, vagy később, éppen azokhoz a művészekhez látogatott a szerkesztőség, közölte a riportokat, műhelybeszélgetéseket, akiknek a műveit. A fiatal olvasók ismerkedhettek alkotással, emberrel egyszerre.

Mégis meg kell jegyeznünk: szinte kéri a több „olvasnivalót” a folyóirat lapjai. Még verset is, de legfőképpen prózát. Irodalmat és ismeretterjesztést (ideértve a nagyon ötletes, eddig is változatos témájú rovatokat: Irodalmi séták, Testvérművészek, Edes anyanyelvünk, Könyvek között). Így sorolni is sok egy kicsit a rovatok száma, jó lenne változtatni, egy-egy számban csak néhányat tervezni közülük). Olyat, amelyből nem hiányzik a 10–14 éveseket különösen vonzó, érdekesítő cselekményesség, az izgalom, a kaland, a szellemesség, a játékos-

ság és a humor. Mert az írók jó részében eddig bizony gyakran kerestük hiába mindezeket. Következésképpen: a kísérletező kíváncsiság ösztönzésére „egyszuszra” végigolvasott Kincskereső-számok után, amikor a kilencediket leteszi az ember, az a benyomása, hogy a dicséretesen jószándékú felnőttek mintha azt szeretnék elhitetni a gyerekekkel: a művészetekben nemigen van helye a könnyedségnek, játéknak, mókának, könnyű izgalomnak, vidám felszabadultságnak. Ezt a felesleges komolykodást nyilván a fiatal olvasók érték legkevésbé, szerencsére. Az viszont már baj lehet, ha kevésbé fogadják szívvel. Nem újszerűtől olvasói felfedezés mindez. A legilletékesebbek, a szerkesztők is, a fiatalok is, régebben tudnak a dologról. Az első próbálkozások a változtatásra már meg is történtek (volt népi humor, groteszkek, még meseműsical is), a jó vakációt kívánó júniusi búcsúszóban pedig ott az ígért: lesz vidám képregény, tudományos-fantasztikus történet. És ami szintén kevés volt: mai tizenévesekről szóló novella (nem valószínű, hogy erről a hiányról pusztán a folyóirat tehet. Ha kevés a mai fiatalokról szóló elbeszélés, az inkább az egész ifjúsági irodalom „gyermekbetegsége”).

A folyóirat feltétlen értékeit és jó kezdeményezéseit nagyra becsülő felnőtt olvasó reménye az is: ha több lesz az olvasnivaló, ritkulnak az „ünnepek”. A megemlékezések és évfordulók, a kis-érszakolt, száraz, egészhez nem illő „jubileumos” szövegek. Félreértés ne essék: a múlt értékeinek megbecsülésére nevelni — ez az egyik legszebb és nagyon fontos kötelesség, pedagógiai törvény, és társadalmi szükség. De gyerekekhez szólva, ilyen terjedelmű kiadványban súlypontozni, hangsúlyokat adni, arányokat tartani, kiemelni és elhagyni a valódi tisztelget és becsülés kialakítása érdekében szükséges.

3.

Sokféle jó ötletéről, értékről kellene mindezek után szólni, a teljes és pontos „mérlegkészítéshez” azonban hely sincs, szándékunk is mindössze néhány, olvasás közben született reflexió feljegyzése. Amit mégsem szabad dicsérő szó nélkül hagyni: a már emlegetett szerkesztési igényesség, alaposág. Valamennyi számban érzékelhető: koncepciózus, tartalmi-gondolati egységre, az esztétikus külsőre ügyelő következetes szerkesztési elvek és szándékok munkálnak. Feltétel nélkül elismerést igényel a folyóirat külső megjelenési formája. Művészi értékek, gyerekekhez szólnak a lapszámok illusztrációi, a neves grafikusok munkái. (A nyolc szám egész kis grafikai album.) Arányosság és gondolat szerkesztett harmónia jellemzi a betűből, rajzból, képből összeállt oldalakat. Nem utolsó szempont olyan folyóirat esetében; amelynek céljai között a sokoldalú esztétikai nevelés igényét is megtaláljuk. A többi, induláskor fogadott helyes törekvés megvalósulásáról (inspiráló hatás a mai ifjúsági irodalomra, intenzív kapcsolat az olvasókkal, valamint a külföldi társszerkesztőségekkel stb.), a folyóiratot irányító lelkes és eddig is nagy munkát végzett munkacsoporthoz, a szerkesztői műhelynek lehet sok, értékes tapasztalata. Arról tudunk, hogy országsszerte alakultak „Kincskereső-klubok”. Biztató jel az aggódóknak: mit ér a folyóirat „egyedül”? Persze nem alap-talan a kérdés, a Kincskereső csak akkor ér cél, ha jól „használnák”. Ha könyvtárosok, pedagógusok, ifjúsági vezetők segítenek a gyerekeknek a lap alapján tovább tájékozódni, szélesíteni az ismeretek körét, felfedezni irodalmi kapcsolatokat és összefüggéseket. Így lesz alig mérhető értéke a folyóiratnak, amely arra hivatott, hogy a legfogékonyabb korban szerettesse meg a szepet, jót, művészetet.

SULYOK ERZSÉBET